

АКТИВІЗАЦІЯ ПРОЦЕСІВ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОМАШНЬОЇ ОСВІТИ ЗА УМОВ ВСЕСВІТНЬОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ПІД ЧАС КАРАНТИНУ

ACTIVATION OF SPECIALISTS TRAINING PROCESSES FOR THE ORGANIZATION OF HOME EDUCATION IN THE CONDITIONS OF GLOBAL TRANSFORMATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS

У статті розглянуто процеси підготовки фахівців для організації домашньої освіти та їхня активізація в Україні й у провідних країнах світу за умов всесвітньої трансформації освітнього процесу під час карантину. Проблема, що розглядається, є надзвичайно актуальною, оскільки вимушене незаплановане впровадження навчання на відстані за постійного перебування в домашній ізоляції стало викликом для освіти в усьому світі. Особливістю навчання за умов карантину є те, що трансформація освіти мала раптовий характер порівняно зі звичайною процедурою переходу на сімейну (домашню) форму здобуття освіти, коли всі учасники освітнього процесу мають достатньо часу для підготовки та попереднього планування, підбору навчальних програм. Незважаючи на те, що деякі вчені наголошують на здатності батьків самостійно організувати та проводити навчальний процес своїх дітей, спираючись на інстинкти та індивідуальне розуміння потреб дитини, більшість учених наголошують на необхідності проводити професійну підготовку фахівців, враховуючи особливості хоумскуліngu. Це зумовлює активізацію процесів адаптації та розвитку знань і навичок учителів за умов викладання дистанційно при постійному перебуванні учнів у сім'ї. У статті було розглянуто сучасний стан розвитку сімейної (домашньої) форми здобуття середньої освіти в Україні порівняно з багаторічним досвідом США та Канади. За результатами дослідження діючих процесів підготовки та перепідготовки фахівців у цьому напрямі було визначено, що в забезпеченні професійної підготовки беруть участь як державні, так і комерційні установи та громадські організації шляхом надання відкритого доступу до онлайн-курсів, вебінарів, семінарів, конференцій, на яких розглядаються психологічні та педагогічні особливості домашнього навчання, а також методи викладання за дистанційною формою. У статті проаналізовано роботу громадських організацій, спілок хоумскулерів, дистанційних освітніх платформ, масових відкритих онлайн-курсів (MOOCs), благодійних фондів тощо. Увагу було приділено українським навчальним ресурсам та іноземним джерелам, особливо США та Канади. Крім того, було зазначено активізацію процесів самоосвіти та неформальної освіти вчителів із метою адаптації до роботи за умов карантину. Таким чином, було зроблено висновок про значну активізацію процесів професійної підготовки фахівців у галузі сімейної (домашньої) форми здобуття середньої освіти в усьому світі. Для України активізація цього процесу має надзвичайно важливе значення, оскільки до карантину аналізовані проблеми приділялося недостатньо уваги.

Ключові слова: підготовка фахівців, сімейна (домашня) форма здобуття освіти, пандемія коронавірусу та навчання, домашня освіта за умов карантину, альтернативні форми навчання.

The article considers the processes of specialists training for the organization of home education and their revitalization in Ukraine and in the leading countries of the world under the conditions of global transformation of the educational process during quarantine. The problem is extremely relevant, as the forced unplanned introduction of distance learning in terms of lockdown has become a challenge for education around the world. The peculiarity of quarantine training is that the transformation of education was sudden, compared to the usual procedure of transition to a family (home) form of education, when all participants of the educational process have enough time to prepare and pre-plan, select curricula. Although some scholars emphasize the ability of parents to independently organize and conduct their children's learning process based on instincts and individual understanding of the child's needs, most scholars emphasize the need for professional training, taking into account the peculiarities of homeschooling. This leads to the intensification of the processes of adaptation and development of knowledge and skills of teachers under the conditions of teaching remotely with the constant presence of students in the family. The article considers the current state of development of family (home) form of secondary education in Ukraine in comparison with the experience of the USA and Canada. According to the results of the study of the current processes of training and retraining of specialists in this field, it was determined that both governmental and commercial institutions and public organizations participate in providing training by providing open access to online courses, webinars, seminars, conferences and pedagogical features of home schooling, as well as distance learning methods. The article analyzes the work of public organizations, unions of homeschoolers, distance learning platforms, massive open online courses (MOOCs), charitable foundations and more. Attention was paid to Ukrainian educational resources and foreign sources, especially the United States and Canada. In addition, it was noted the intensification of self-education and non-formal education of teachers in order to adjust to work in quarantine. Thus, it was concluded that the processes of professional training in the field of family (home) form of secondary education around the world have been significantly intensified. For Ukraine, the intensification of this process is extremely important, as little attention had been paid to this problem before the beginning of the lockdown period.

Key words: teacher training, homeschooling, pandemic of coronavirus and education, homeschooling under quarantine conditions, alternative forms of education.

УДК 378.4+371.3
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/25-2.32>

Свиридова Т.І.,
вчитель вищої кваліфікаційної категорії,
аспірант кафедри початкової і
професійної освіти
Харківського національного
педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди

Постановка проблеми у загальному вигляді. Відповідно до ст. 29 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» із метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 [7], Кабінет Міністрів України постановою від 11 березня 2020 р. № 211 постановив із 12 березня 2020 р. на усій території України запровадити карантин. Як наслідок, Міністерство освіти і науки України у листі № 1/9-173 від 23 березня 2020 р. видало рекомендації керівникам департаментів (управлінь) освіти і науки обласних, Київської міської державних адміністрацій, керівникам закладів загальної середньої освіти «Щодо організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти під час карантину», у яких було зазначено: по-перше, «встановити режим роботи працівників із запровадженням гнучкого графіку їх роботи»; по-друге, «визначити особливості провадження освітнього процесу [5]». Тобто «за умов карантину вчителі працюють з учнями, що перебувають удома, шляхом використання технологій дистанційного навчання [5]». За даними Асоціації юридичного захисту домашньої освіти (Home School Legal Defense Association), майже 300 млн учнів перебувають сьогодні на дистанційному навчанні [15]. Специфіка дистанційної освіти під час карантину полягає в тому, що сьогодні досить велика відповідальність належить батькам, тобто по факту діє дистанційна форма навчання, а по суті спостерігаються елементи сімейної (домашньої) форми здобуття освіти. У нормативних актах здобуття освіти сімейна (домашня) форма є можливою для дітей, «батьки яких виявили бажання організувати освітній процес самостійно з урахуванням здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду своїх дітей, для забезпечення їх індивідуального темпу здобуття освіти [5]».

Подібна трансформація в освітньому процесі є викликом для державної системи освіти, оскільки до проголошення карантину лише 1% учнів перебували на домашньому навчанні. Таким чином, майже всі учні, їхні батьки та вчителі раптово опинилися поза школою. Вочевидь, для успішної реалізації освітніх програм за умов домашнього навчання необхідно ознайомити всіх учасників організації цього процесу зі специфікою та можливими викликами. Канадська організація «Коаліція відповідальної домашньої освіти» (The Coalition of Responsible Home Education) у зверненні «Домашня освіта крізь COVID-19» зазначає, що «оскільки школи по всій країні закриті, щоб зупинити поширення пандемії COVID-19, ми опинилися в умовах широко розповсюдженого домашнього навчання. Нині важливість забезпечення дітей відмінною освітою має бути збалансована як із потребами психічного здоров'я дітей під час цієї кризи, так і з можливістю батьків контролювати навчання [10]».

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

«Найважливіше застереження щодо тимчасового домашнього навчання полягає в його суттєвій відмінності від школи. Діти, які звикли до шкільного середовища, не будуть настільки зосереджені. Уроки не будуть достатньо професійними, як ті, що вони зазвичай отримували. А оскільки органи місцевого самоврядування заохочують усіх до мінімізації взаємодії з іншими, соціалізація буде ускладненою», – зазначає Метт Віллано (Matt Villano, CNN) [14]. На початку карантину ні вчителі, ні батьки, ні діти не мали можливості на підготовку чи планування подальшого процесу. Проблема полягає в тому, що вчителі виявилися неготовими для роботи за умов, наближених до сімейної форми навчання. Такі питання, як психологічні, матеріальні, організаційні особливості, притаманні саме навчанню «навколо кухонного столу» [13, с. 56], дистанційні методи та засоби забезпечення освітнього процесу поставили викладачів у скрутне становище.

За умов всесвітньої трансформації освітнього процесу під час карантину надзвичайно актуальним став процес активізації процесів підготовки фахівців для організації домашньої освіти. Актуальність цієї проблеми зумовлює **мету статті** – дослідити напрями та темпи активізації процесів підготовки фахівців для організації домашньої освіти за умов всесвітньої трансформації освітнього процесу під час карантину. Досягнення зазначеної мети передбачає виконання таких завдань: 1) проаналізувати досвід провідних країн світу в цій галузі; 2) систематизувати інформацію стосовно установ, що сприяють професійному розвитку фахівців; 3) розглянути активізацію процесів їхньої самоосвіти впродовж карантину.

Уважаємо за потрібне визначити, які саме фахівці задіяні для успішної реалізації сімейної освіти. Насамперед це батьки учнів, котрі організують освітній процес. По-друге, це вчителі школи, на базі якої отримує освіту дитина. По-третє, тьютори, гувернери, психологи, а також вчителі та тренери позашкільних гуртків і секцій, які мають враховувати особливості розвитку дитини на домашньому навчанні.

Із перших днів переходу загальноосвітніх шкіл на дистанційну форму навчання вчені всього світу, особливо ті, хто спеціалізується на сімейній (домашній) формі здобуття освіти, направили свої зусилля на дослідження цієї проблеми та шляхів її подолання. «Популярність домашнього навчання, що зростає, зумовила недостатність наукових досліджень у цій сфері [11, с. 201]».

Наше дослідження спирається на висновки, отримані такими всесвітньовідомими ученими, як І. Зязюн, О. Кононко, Л. Рубан, І. Федь, Л. Бозетті (Bosetti Lynn), Д. Пельт (Van Pelt Deani), С. Лін (Lyn Sandra), Г. Ноелла (Gould Odette Noella), М. Пеанн

(Meuse Reanne E.), Б. Рей (Ray Brian D.), М. Стівенз (M.L. Stevens), М. Віллано (Villano Matt), С. Вудраф (Woodruff Scott) та ін.

Для досягнення зазначеної мети було використано метод аналізу наукової, педагогічної та довідкової літератури, відповідних інтернет-ресурсів і метод узагальнення отриманої інформації.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Сьогодні ми бачимо, наскільки виправдався прогноз Л. Бозетті щодо майбутнього сімейної освіти: «Механізми, які виникають для надання освіти, та швидке розповсюдження в Канаді дозволяє припустити, що певна форма домашнього навчання стане широко популярною і затребуваною у найближчому майбутньому [9]». Ми також не можемо не погодитися із твердженням, що домашня освіта «хоумскулінг» (від англ. *homeschooling* – домашня освіта) не буде існувати в чистому вигляді та бути відокремленою від школи та дистанційної форми навчання. «Маючи більш міцний зв'язок зі школою й онлайн-підтримкою для сімейної освіти, сімейна освіта більш не розглядається як надзвичайна практика радикальних груп батьків, але здебільшого визначається як популярна тенденція (*as more mainstream*) [9]».

Натомість думка Р. Брайана стосовно того, що батьки здатні виключно самостійно забезпечити успішну реалізацію надання освіти дітям, не може бути реалізована у нашій країні. «Батьки, котрі обрали домашню освіту, мають знайти засоби подолати свої хвилювання та страхи не знайти «експертів», професіоналів <...>, які були б залучені до навчання їхніх дітей. Однак досвід тисячолітнього існування людства в усіх націях по всьому світу, що ґрунтувався на навчанні дітей батьками вдома із залученням сусідів, а також дослідження сучасного глобального руху хоумскулінгу впродовж сорока років свідчить про здатність батьків і сімей успішно надавати освіту дітям. Крім того, вони здатні забезпечувати це без загальноосвітніх шкіл, без розроблених в університетах і схвалених державою засобів, ідей, цінностей і програм [12]». Слід зазначити, що успішна реалізація освітнього процесу вдома можлива в тих родинах, де «батьки (один чи обидва) задіяні в освіті власної дитини [9]». В Україні це можливо лише у фінансово стабільних сім'ях.

Вклад основного матеріалу. Ми вважаємо, що кожна родина, у якій діти здобувають середню освіту за сімейною (домашньою) формою, повинні мати професійний супровід. За результатами дослідження, проведеного групою вчених двох канадських університетів (Конкордія та Маунт Аллісон), лише «домашні учні, які отримували багато батьківської уваги (наприклад, високі очікування, вклад у вибір навчальних курсів тощо), мали значно кращі результати на незалежних іспитах, ніж ті, батьки яких мало впливали на процес навчання [11, с. 196]».

Уважаємо, що всі мають право на отримання освіти за сімейною формою, однак, якщо батьки не в змозі (з різних причин) забезпечити якісне навчання, то їх треба або навчити, або підготувати фахівців у цій сфері освіти. Забезпечення успішного функціонування домашньої освіти в Україні є необхідністю, оскільки, за даними дослідження канадського вченого доктора філософії Брайана Рея, учні, які перебували на домашньому навчанні, показують набагато кращі результати на загальнодержавних іспитах, ніж випускники шкіл.

Сьогодні сім'ї опинилися в умовах хоумскулінгу вимушено. За звичайних умов батьки мають час оцінити свої можливості, належним чином підготувати навчальні програми та знайти тьюторів. Наприклад, у Канаді діти поступово звикають до навчання вдома. «Домашнє навчання створює сприятливі умови, за яких родина працює як один монолітний колектив. Члени сім'ї об'єднані спільними інтересами, справами та заняттями. «Домашні» діти мають змогу розвивати свої творчі здібності. Такі діти мають достатньо часу на читання, малювання, письмо тощо. Діти, які навчаються вдома, не обмежені часовими межами шкільного уроку. Батьки можуть у будь-який момент як розпочати, так і закінчити заняття зі своїми дітьми. Вони самостійно встановлюють тривалість уроку, зважаючи на різні фактори – самопочуття дитини, її фізичний і моральний стан тощо [5, с. 121]».

За умов карантину розпочався та триває активний процес підготовки фахівців для роботи у складній ситуації, що склалася. Учителі та батьки отримують інформаційну підтримку з багатьох джерел. Розглянемо освітні можливості для професійної підготовки фахівців у сфері організації домашньої освіти. Слід зазначити, що потреба у фахівцях для забезпечення навчання за домашніх умов зумовила активізацію процесів професійної підготовки, що забезпечується як із боку державних установ, так і на базі комерційних і громадських організацій.

По-перше, Міністерство освіти і науки України організує освітні дистанційні курси, вебінари, прямі трансляції для вчителів, на яких роз'яснюються особливості освітнього процесу за умов, що склалася.

По-друге, педагогічні університети провели корекцію змісту програм з урахуванням потреб, що виникли під час карантину. Триває процес створення адаптації навчальних програм і створення нових дистанційних навчальних курсів.

По-третє, слід згадати громадські організації, наприклад, ГО «Центр домашньої (сімейної) й альтернативної освіти «Веліцей» (м. Одеса) та ГО «Українська асоціація домашньої освіти» (Черкаська обл.), які проводять консультації та тренінги для батьків. Громадські організації проводять активну діяльність у цьому напрямі, роблять вагомий внесок у сприяння активізації професійної підготовки фахівців. У травні 2020 р. Міністерство

освіти та науки України у співпраці із громадською організацією «Смарт освіта» за підтримки міжнародного фонду «Відродження» видали підручник «Організація дистанційного навчання в школі. Методичні рекомендації» [1]. Як зазначили упорядники видання: «Цей посібник став відповіддю на пандемію коронавірусу і вимушений карантин в українських школах навесні 2020 р., коли українські діти понад два місяці не мали змоги відвідувати школи, а вчителі та вчительки вимушено й прискорено опанували технології та підходи дистанційного навчання [4, с. 70]».

У світі налічуються десятки подібних організацій: Національний науково-дослідницький інститут домашньої освіти (National Home Education Research Institute (США), Канадська асоціація юридичного захисту хоумскулінгу (Homeschool Legal Defense Association of Canada), Федерація батьків-освітян Онтаріо (Ontario Federation of Teaching Parents), Спілка батьків сімейної освіти провінції Вікторія (Victoria Home Learning Network (Канада) тощо.

Крім того, на період карантину всесвітні освітні платформи та масові відкриті онлайн-курси (MOOCS) надали доступ до своїх ресурсів на безоплатній основі. Серед найпопулярніших дистанційних інтерактивних курсів, що можуть стати у нагоді для вчителів і батьків, які опановують методику сімейного навчання, можна виділити такі, як Найл ІЛТ (Nile ELT), серед багатьох курсів на різну тематику фахівці курсу пропонують онлайн-тренінг «Навчись викладати онлайн» (Take your Teaching Online); курс від Клас Централ (Class Central) Як навчати онлайн: забезпечення безперервного навчання для студентів (How to Teach Online: Providing Continuity for Students); кілька курсів саме для сімейної освіти від ХоумСколар (The HomeScholar Helping Parents Homeschool High School (США); школа післядипломної освіти вчителів Рілей (Relay Graduate School of Education) пропонує корисний курс «Самоорганізуйтеся: як бути зібраним вчителем» (Get Organized: How to be a Together Teacher).

Не слід оминати увагою неформальну освіту та самоосвіту, оскільки вчителі роблять все можливе для оптимізації освітнього процесу, самостійно долучаються до освітніх хабів, вебінарів, онлайн-конференцій тощо. «Включаючись у програми неформальної освіти, людина отримує можливість освоїти потрібні для неї компетенції, збагатити внутрішній ресурс [8, с. 118–119]». Навчання за умов соціальної самоізоляції надало стимул учителям адаптувати свої знання та навички до особливостей навчального процесу під час карантину.

Висновки. Таким чином, умови роботи на відстані активізували процеси підвищення кваліфікації вчителів у цьому напрямі, але обмежили засоби її здобуття. Сьогодні професійна підготовка відбувається виключно дистанційно.

Безпосереднє вимушене залучення батьків до навчання власних дітей допоможе їм сформулювати особисте ставлення до сімейної (домашньої) форми здобуття середньої освіти та / або ствердитися у намірах навчати дітей удома (враховуючи переваги і результативність хоумскулінгу), або остаточно відмовитися від можливих намірів.

У будь-якому разі ситуація, що склалася, підтвердила необхідність у попередній підготовці фахівців. Таким чином, можна зробити висновок, що ускладнення, викликані пандемією COVID-19 і запровадженням карантину, стимулювали активізацію процесів підготовки фахівців для роботи за умов сімейної (домашньої) освіти в усьому світі, а головне – в Україні, де раніше цьому питанню приділялося недостатньо уваги.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Організація дистанційного навчання в школі. Міністерство освіти і науки України. Травень 2020. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/oglyad-platform-ta-instrumentiv-distancijnogo-navchannya-rekomendaciyidlya-organizaciyi-distancijki-u-shkoli-go-smart-osvita-ta-mon-pidgotuvali-posibnik>.
2. Зязюн І.А. Концептуальні засади теорії освіти в Україні. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2000. № 1. С. 11–24.
3. Кононко О.Л. Методологія та методи дослідження з дошкільної педагогіки : навчальний посібник. Ніжин : НДУ ім. Гоголя, 2017. 165 с.
4. Лотоцька А., Пасічник О. Організація дистанційного навчання в школі : методичні рекомендації / ред. Звinyaцьківська З. ГО «Смарт освіта». Травень 2020. 71 с.
5. Освіта.ua. Щодо організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти під час карантину. Лист МОН № 1/9-173 від 23 березня 2020 р. URL: http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/71997/.
6. Рубан Л.М. Педагогічні науки: історія, інноваційні технології. *Сучасні тенденції поширення ідей про домашню освіту*. 2015. № 4 (48). С. 118–125.
7. Урядовий портал. Єдиний вебпортал виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/nras/pro-vnesennya-zmin-do-postanovi-kabinetu-ministriv-ukrm020420ayini-vid-11-bereznaya-2020-r-211>.
8. Федь І. Неформальна освіта як засіб підвищення ефективності професійної діяльності студентів педагогічного вишу. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Спецвипуск. С. 118–121.
9. Bosetti Lynn, Van Pelt Deani, Pro-Posiçõesvol. 28 № 2 Campinas. Provisions for Homeschooling in Canada: Parental Rights and the Role of the State. May/Aug. 2017. URL: http://www.scielo.br/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0103-73072017000200039&lng=en&tlng=en.
10. Homeschooling Through COVID-19. The Coalition for Responsible Home Education. URL: <https://responsiblehomeschooling.org/covid/>.
11. Lyn Sandra, Martin-Chang, Gould Odette Noella, Meuse Reanne E. *Canadian Journal of Behavioural Science*. № 43 (3). P. 195–202. July 2011 with 19,158 Reads DOI: 10.1037/a0022697. The Impact of Schooling on Academic Achievement: Evidence From Homeschooled and Traditionally Schooled Students.

12. Ray Brian D. National Home Education Research Institute. Pros And Cons Of Homeschooling For School Students Disrupted By COVID-19 (Coronavirus). URL: <https://www.nheri.org/pros-and-cons-of-homeschooling-for-students-disrupted-by-covid-19-coronavirus/>.

13. Stevens M.L. Kingdom of Children: culture and controversy in the homeschooling movement. Princeton University Press, 2001. 228 p.

14. Villano Matt How 'regular school' parents can homeschool their kids. CNN Updated 1619 GMT (0019 HKT) March 16, 2020. URL: <https://edition.cnn.com/>.

15. Woodruff Scott. Home School Legal Defense Association, COVID-19: School Closures and Homeschooling. March 26, 2020. URL: <https://hslida.org/content/hs/state/va/20200326-COVID-19-school-closures-and-homeschooling.aspx>.